కులాసా

"బాగాలేదు. వేషమంతా మార్చాలిసిందే – ఎన్ని మాట్లు చెప్పను, నీకు కొర్నాటిచీరెలు బాగుండవని? మొన్న తెప్పించిన లేత గులాబీచీరె కట్టుకోరాదూ!"

"పోనీలేద్దురూ, ఏలా ఉంటేనేం. వియ్యమందబోతున్నానా? ఇట్టి పేరంటము వెళ్ళి రావడానికి ఇవి చాలవూ?"

"ఓ – చాలకేం. అయినా రెండో మూడో రంగులు తక్కువ – లేకపోతే ఇంద్రచాపంలాగా మెరిసిపోయేదానవే! ఇంతకూ ఏలాటివాళ్ళు ఏమాదిరి చీరెలు కట్టుకోవాలో ఎవరి బుద్ధికి వాళ్ళకి తెలియాలి. ఎంతకాలం – అదికాదు, ఇది – అని దిద్దిచెపుతూాంటారు, ఎవరుమాత్రం? – ఎవరి అందం––"

"నే నేది చేసినా అంతేలెండి. మీ రవునన్న దెప్పుడు? నేను అందరికి మల్లే అందగత్తెనుకాదు గనుకనే, మీ రీసడించటం – కానీలెండి. ఏంచేస్తాం––"

"ఉన్నమాటకు ఉలుకెందుకూ? నీకు తోచినంతేకాని ఒకరు చెపితే వినడమంటూ ఎన్నడైనా ఉన్నదా? ఇప్పుడు కొత్తఏమిటీ, మామూలేకాదూ!"

"అప్పు డామాత్రం తెలిసింది కాదేం. ఎందుకు కొన్నారూ?"

"నీకు తెలియదూ – ఎందుకంటే, నీ––"

"అవును,. నా పోరుపడలేక కొన్నారు. అంతేనా? సరేలెండి; ఏమీతోచనప్పుడల్లా కవ్వించి కజ్జా ఆడుతూంటారు."

"కాదు, సరసమాడుతూాంటాను."

"సరసాలకి నేనేం సానిదాననుకున్నారా?"

"అఁ – పొరబాటే, మరచిపోయి అన్నా – మీ నాన్న ఆ శ్రోత్రియపు ముండాకొడుకు – భువనేశ్వరం దగ్గరే కూర్చోపెట్టి పెంచాడాయెను మిమ్మల్ని! మీ దగ్గర అఁ – అంటే తప్పు, నారాయణ అంటే బూతుమాట. సరసాలుకావులే, మీ భాషలో అషామాషీలంటారే అవి–"

"అనండి. ఆడపిల్లల్ని కన్నందుకు మా నాన్న యీ మాటలన్నీ మీచేత పడాల్సిందే. 'అమ్మా, మంచిగా ఉండు' అని చెప్పాడు కాని, ఆయన మాకు కానిపోనివేమీ నేర్పలేదే – చచ్చి స్వర్గాన ఉన్నవాడిని ఇంకా సాధివ్వడం ఎందుకండీ?"

"ఎంత ఘనకార్యం చేశాడని – మిమ్మల్ని కన్నందుకేనా ఆయన స్వర్గానికి వెళ్ళటం?"

"కాదు: మీవంటివారు ఆయనకు అల్లుడై నిత్యమూ దీవించుతూండటముచేత!"

"నిజమే. కాకపోతే! మనకు పిల్లలు పుట్టిన తర్వాత కూడా, ఇంకా. 'మీ నాన్న అట్లాంటివాడు – నా కానాడు అది బెట్టలేదు – అవాళ నన్నట్లా అన్నాడు...' అని దెప్పుతూండటమేనా?"

"లేకపోతే మనిద్దరికీ తెలిసిన విషయాలు వేరే ఏమున్నాయి? కాళిదాసు కవిత్వాన్ని గురించి మాట్లాడమన్నావా? కాంటినెంటల్ రినైజాన్స్‌మీద దబాయించమన్నావా? నీకు ఏది అర్థమౌతుందో ఆ సంగతే ఎత్తుకోవాలి మరి."

"మీ కాళిదాసులూ, కవిత్వాలూ మా కెందుకు లెండి. ఏదో ఈలాగే ఇంత కుంకంరాచుకొని బ్రతికితే అదేచాలు. అయినా, ఏటిలోకీడ్చి కోటిలోకి లాగుతారేం: నా చీరె బాగుండకపోవడానికి - మా నాన్నకు...నాకు చదువు రాక పోవడానికీ...ఎక్కడికెక్కడ కలిపారండీ?"

"అదే కాలక్షేపం చేయడం అంటే. పోట్లాడానన్న పేరు నా కెందుకుగాని, నీ యిష్టం వచ్చిన చీరెలు కట్టుకో-"

"మీ శాణాతనం మీరూను: మీమాట వినలేదని అనిపించుకోడం నాకుమాత్రం ఎందుకూ, మీరు చెప్పిన మాదిరిగానే నడుచుకుంటాను: చెప్పండి మరి..."

"చెప్పడం ఎందుకూ...ఇంద, చదువుకో..."

"ఏదీ...టెలిగ్రాములాగున్నదే...ఏం వేషాలూ, వేళాకోళాలూనండీ! నాకే ఇంగ్లీషు వస్తే నేనిలా ఎందుకుండేదాన్ని... ఎక్కడనించి వచ్చిందేమిటి?"

"అయినా చెప్పుకో చూతాం?"

"అబ్బ! ఏం విసిగిస్తారండి. చెప్పకపోతే మానెలెండి. నాలుగు వేస్తున్నారు...వెళ్ళాలి."

"వినకుండానే"

"మీరు ఏవేళకూ తేల్చకపోతే మరి ఎలా?"

"కమలం వస్తూంది: నాలుగున్నరకి స్టేషనుకు వెళ్ళాలి."

"నిజంగానా?"

"నా మాట నమ్మకపోతే చదువుకోరాదూ?"

"నామీదే అపేక్షవుండి నేనే చదువుకోవాలె అంటే తెలుగులోనే ఇయ్యకుండా, ఇంగ్లీషులో ఎందుకిస్తుంది? నా చెల్లెలికి గూడా నన్ను చూస్తే పరిహాసమే."

"పాపం! కమలం అంతదూరం ఆలోచించి ఉండదు. ఇంతకూ చిన్నపిల్లకాదూ? - అయితే, ఏమిటి నీవు స్టేషనుకు వస్తావా, రావా?"

"మీ యిష్టం."

"నా యిష్టమేమిటి...వచ్చేది మీ చెల్లెలేకాదూ?"

"రావటం మీయింటికి కాదూ!"

"అవును, మాయింటికేలే; మీయింటికి కూడా వచ్చి చూసిపొమ్మని చెప్పడానికన్నా, నీవుకూడా రావచ్చును కాదూ?"

"చాల్లేండి, మీ మాటలూ...మీరూను-"

2

కమలం విశాఖపట్నంలో యం.బి. చదువుతూన్నది.

శేఖరం పెండ్లినాటికే పది పదకొండేళ్ళ పిల్ల. గుమ్మటంలాగా, ఆకుపచ్చని దక్షిణాది పరికిణీ కట్టుకొని, జఫర్ షర్టు తొడుక్కొని, "బావా! గుడ్‌మార్నింగ్" అంటూ అల్లరి చేస్తూ ఉండేది. థర్డుఫారం చదువుతూన్నదేమో, క్లాసులో

నేర్చుకున్న ఇంగ్లీషంతా బావమీద ప్రయోగించి, అతన్ని నిలువనిచ్చేదిగాదు. శేఖరానికి చెల్లెళ్ళు లేరు. అందుచేత కమలం అంత చనువుగా ఉండటం అతనికి చాలా సరదాగా ఉండేది. ఎప్పుడూ ఇద్దరూ ఓచోట కూర్చుని పోట్లాడుకుంటూండేవాళ్ళు చిన్న పిల్లల్లాగా. పెళ్ళి అయినప్పటినుంచీ వెయ్యి మార్లన్నా జల్లాలు తిని ఉంటాడేమో శేఖరం మరదలుచేత.

లక్ష్మి కాపురానికి వచ్చి నాలుగేళ్ళు దాటుతోంది. భార్య ఈడేరిన తరువాత అత్తవారింటికి తరుచు వెళ్ళటం మానివేశాడు శేఖరం. భార్య వచ్చినతరువాత వెళ్ళాలిసిన అవుసరమే లేకపోయింది. ప్రాక్టీసు బాగా పెరగడం మొదలు పెట్టిన తరువాత ఊరుకదలటానికి వీలే ఉండేదికాదు. ఏడాది కోమారు పుట్టింటికి వెళ్ళినప్పుడన్నా లక్ష్మి చెల్లెలిని చూసేది; శేఖరం మాత్రం మరదలిని చూసి ఎన్నాళ్ళయిందో!

ఉత్తరం మాత్రం తప్పకుండా వ్రాస్తూండేది బావకు కమలం. 'నన్నుబట్టే అయనకదా, నా కెందుకు వ్రాయదూ' అని లక్ష్మికి కోపంగా ఉండేది. శేఖరం వల్ల ఆ విశేషం చూచాయగా తెలుసుకొని, "నీవు వివాహితవు. ఇంకొకరిదానవు. అందుచేత నీ క్షేమసమాచారాలు నీ భర్తద్వారా నేను తెలుసుకోవడం మంచిదికాని, నేను నీకు ఉత్తరం వ్రాయడంకాని, నీవు స్వతంత్రించి నాకు జవాబు వ్రాయడంకాని అంత మంచిదికాదు" అని కమలం ఆమెకు వ్రాసింది. అప్పటినుంచీ లక్ష్మి ఆ మాటే ఎత్తేదికాదు. కాని తనకు చదువు రాదు; కమలానికి వచ్చునుకదా అని ఉడికిలుతూండేది.

కమలందగ్గరనుంచి టెలిగ్రాం చూసుకొని, శేఖరం పొంగిపోయినాడు. తాను కాపురం పెట్టిన తరువాత అదే ఆమె మొదటిసారి రావడం. వస్తానని ముందుగానన్నా తెలియజేయకుండా, బయలుదేరుతూ వైరిచ్చింది. అందుచేత అయత్నితోపనతమైన ఆ కులాసా అతన్ని వివశుణ్ణిగా చేసేసింది.

సెంట్రలులోకి జేరుకునేటప్పటికి పాసెంజరుకూడా వచ్చేసింది. లక్ష్మిని గబగబా నడిపించుకుంటూ శేఖరం ఎగువకు పోతున్నాడు. పది అడుగులు వేసేటప్పటికి, ఒక సెకండ్లుక్లాసుబండిలోనుంచి వెనుకపాళాన "హలో!" అన్న ప్రత్యభిజ్ఞాపురస్సరంగా శేఖరం భుజాన ఛెళ్లున దెబ్బపడ్డది: తిరిగి చూశాడు. లక్ష్మికూడా నవ్వుమొగంతో సమీపించింది. ఐడియల్ మెడికల్ స్టూడెంట్ వేషంలో కమలం క్రిందికి దిగింది.

శేఖరంకరస్పర్శన మాచరించి, వామకరంతో "ఏం అక్కయ్యా!" అని లక్ష్మిభుజం తట్టింది. ఆమె ఏమీ మాటాడలేదు. తలత్రిప్పి ఊరుకున్నది.

"ఏం బావా!...ఎట్లా ఉన్నావ్?...మునుపటికన్నా బలిసావే" అని అడిగింది అంగ్లంలో, అతనిచేయి విడువకుండానే.

"నిజమే, కొంచెం లావుపొరాను. నీవు రావడం మటుకు చాలా సంతోషం....బావను మరచిపోదామనుకుంటున్నావేమో అనుకున్నాం లక్ష్మి నేనూను, నీవు ఎన్ని మార్లు రమ్మన్నా రాకపోవడంచేత...కాదూ లక్ష్మీ?" అని అతడు ఆంధ్రంలో అడిగాడు.

"అదంతా ఎందుకులెండి, ఇప్పుడన్నా వచ్చింది చాలు."

" కాదు అక్కయ్యా! నాకుమాత్రం మిమ్మల్ని చూడాలని ఉండదూ. రావడానికి వీలులేకపోతూ వచ్చింది. మాకు తలవనితలంపుగా ఈ వారం సెలవు వచ్చింది.

ఎట్లాగా గడిపేది అనుకుంటూఉంటే, మా యింటిపక్క శర్మగారు గూడూరు ప్రయాణం గట్టారు. సరేకదా అని నేనుకూడా వచ్చాను."

"రాక రాక వచ్చినందుకు పదిరోజులేనా ఉండేది? నెల్లాళ్ళయినా ఉండకుండా ఎట్లా వెళుతావో చూస్తాను."

"మళ్ళా పోట్లాట మొదలుపెట్టావూ? అలాగయితే నేను నీతో మాట్లాడనే మాట్లాడను."

"నీవు మాట్లాడేదేమిటి? నేను మాట్లాడించనూ?"

ముగ్గురూ నవ్వుకున్నారు. పోర్టరు సామాను కారులో పెట్టాడు. శేఖరం భార్యను ఎక్కించి కమలానికికూడా చేయి ఆసరా యిచ్చాడు; కమలం సవిలాసంగా చేయి త్రోసివేసి, "పెళ్ళికూతురులాగా– ముందు నీ వెక్కి కూర్చుందూ–"నే నెక్కగలనులే! అన్నది నవ్వుతూ.

శేఖరం స్టార్టు చేశాడు: కమలం అతని ప్రక్కనే కూర్చున్నది.

మౌంటురోడ్డు సమీపిస్తూండగా కమలం, శేఖరం రెండునిమిషాలు ఇంగ్లీషులో మాట్లాడుకున్నారు. తరువాత కమలం–సిగరెట్టు–శేఖరం దగ్గరనుంచి తీసుకొని – ముట్టించింది.

లక్ష్మి అంతవరకు బయటకుచూస్తూ – కమలాన్ని గమనించలేదు. ఘ్రాణం తన పనిని తాను నెరవేర్చేటప్పటికల్లా చకితయై తిన్నగా తిరిగింది. మనసులో ఏమనుకుందో తెలియదు; కాని కోపంతో జేవురించిన ముఖంతో కమలం మెడవంపుమీద పైట చెంగు పుచ్చుకొని లాగి, 'అదేం పని?' అన్నది.

కమలం సావకాశంగా వెనుకకు తిరిగి, "చదువుకున్నదాన్ని కదూ?" అని మామూలువైపుగా కూర్చున్నది.

శేఖరం నవ్వి సిగరెట్టు వెలిగించాడు.

3

"జయ బృందావన జయ నరలీలా
జయ గోవర్ధన చేతనశీలా"

పంచమిరాత్రి, పండువెన్నెల, పాలసముద్రం అతి వేలమై, లోకాన్నంతా ముంచివేసి, లోకాలోకాన్ని ఒరుసుకపోతూన్న భ్రమకల్పించి "ఈశా వాస్య మిదం సర్వం" అన్న ఉపనిషద్వాక్యాన్ని తమాషాగా జ్ఞాపకం చేస్తూంది.

వెన్నెలచాయ చీర కట్టుకుని, వెన్నెట్లో మెరసిపోతూ కమలం విరియబూసిన నిత్యకల్యాణి పాదసమీపాన ఇసుకలో కూర్చుని గిరీశబాబుగీతం పాడుతూంది.

కాశ్మీరసిల్కులాంటి మలిమంచుతెరలు చందమామను కమ్మేస్తున్నాయి. అతని కరస్పర్శ కమలానికి క్రమంగా అసహ్యమైపోతోంది.

పాట చాలించి, లేచి నిల్చుని, బాగా విరిసిన పువ్వులు కోసుకుంటూన్నది.

కుహూమని కోకిల పొగరుబోతుతనంగా కూసింది. చివురాకు చెలులందరూ చకితలై, లతాంత సంతానాన్ని చోటుచేసుకొని దాక్కుంటున్నారు. విరికన్నెలు అందని నాథునికోసం అసపడి, తమ జీవితానికి అడవినికాచిన వెన్నెలను తోడురమ్మంటున్నారు.

"కమలం!"

కొంచెం దూరంలో, పాలరాతి పెక్కామీద, వెన్నెలలో కలకలలాడుతూ శేఖరం కూర్చుని ఉన్నాడు. ఎంతసేపయిందో వచ్చి! ఆమె అతన్ని అంతవరకూ చూడనే లేదు.

"అబ్బ! ఎవరో అనుకున్నాను;...కాదులే, నీ వేననుకున్నా, కాని వస్తావనుకోలేదులే..."

"వచ్చాను–నీవు పాడుతున్నావని..."

"అలాగా – వినడానికా? – నన్ను చూడడానికేమో ననుకున్నా – అయితే, సమీపానికి దయచేయి; ఇంకా బాగా వినపబడుతుంది."

"అంత చక్కగా పాడటం ఎక్కడ నేర్చుకున్నావు?"

"నీ వీలాటి అర్థంకాని ప్రశ్నలు వేయడమో?"

"మరి పాడవూ?"

"ఏమంత అవుసరం? – నీకు అంత వినాలని ఉంటే నేను పాడేటప్పుడు, చాటుగుండా వచ్చి విను!–"

"నేను పాడించనా, నీచేత?"

"నీ చేతనవుతుందా–అఁ– తెలిసిందిలే, పాడుతా; లేకపోతే ఈ కోపమంతా మా లక్ష్మిమీద చూపిస్తావేమో! ఆడపిల్ల నిచ్చుకున్నందుకు నీకు సలాం చేస్తూ ఉండాలి నాయనా! – బావా, బలే వాడవయ్యా!...నాచేత పాడిస్తావేం–అవునులే భాగవతంలో ఉందికాదూ, 'పాడించెడువాడు రామభద్రుండట' అని?, నీవు మాత్రం సామాన్యుడవా? అయన రామభద్రుడైతే, ఈయన బావభద్రుడు – ఏం పాడమన్నావు?"

"నేనేం చెప్పగలను? – విని ఆనందించడమే నాచేతనైనది."

"అంటే రసికుడవన్నమాట."

"ఇంచుమించు అంతే."

"అంతే అయితే – రసికుడంటే, మా సాంప్రదాయంలో శుద్ధ చవట అని అర్థం – వంటచేతగానివాళ్ళు రుచిచూసి చెపుతామని బయలుదేరినట్లు – పైగా అదో గొప్పగా చెప్పకోవడం కూడానా?"

"కమలం, భగవంతుడికి ఇంత పక్షపాతం ఎందుకూ? ఎక్కడాలేని తెలివి, ఎవరికీ లేని చక్కదనమూ నీకొక్కరితెకే కట్టబెట్టాలేం?"

"నేను నీతో మాట్లాడలేను! – ఓడిపోయినాను అన్నదానికి కవిత్వపుధోరణా ఏం. ఇది. ఎంత గడుసువాడవూ! బావా!"

"నవీన జలధర – శ్యామసుందర
మదనమోహన ధామ
న-య-న ఖంజన– హృదయరంజన
గోపినీవల్లభ శ్యామ"

కమల బ్రహ్మానందంగా పాడింది. శేఖరం మంత్రబద్ధుడులాగా చేష్టలుడిగి కూర్చున్నాడు. ఎంతోసేపు ఆ ఆవేశం తగ్గలేదు. ఒకరినొకరు నిశ్చలనయనాలతో చూసుకుంటూ, పెదవి కదల్చకుండా, చిత్రప్రతిమల్లాగా ఉండిపోయినారు.

"అమ్మా, అదుగో నే పిన్ని – నాన్న కూడాను."

ఉమాబాల దోవతీస్తూండగా లక్ష్మి ప్రత్యక్షమైంది అక్కడ.

ఒక నిమేసం దూరానే నిలుచుని వారివైపు చూసింది. అమరారామంమీద విసువుపుట్టి, కులాసాగా బయలుదేరి భూమినవతరించిన దివ్యులులాగా మెరిసిపోతున్నారు.

ఉమాబాల పరుగెత్తుకునివెళ్ళి కమలం ధ్యానానికి భంగం కలిగించింది. శేఖరం యోగనిద్రచాలించిన మహర్షి లాగా, శాంతంగా, అక్కడనుంచి లేచి వెళ్ళిపోయినాడు.

"దా, మనంకూడా వెళుదాం. చలిగా ఉంది" అని లక్ష్మి కూతురిచేయి పట్టుకుంది.

"నేను పిన్నితో వస్తాను."

"ఇప్పుడప్పుడే రాదమ్మా!...మనం ముందర పోదాం రా."

"నేనూ వస్తున్నాను...నా కిక్కడేంపనుంది" అని అశ్చర్యపడుతూ అన్నది కమలం.

"చూశావు - అమ్మా! నే చెప్పలా - పిన్నితో వస్తానని" అని ఉమాబాల సంబరంతో అన్నది.

"అలాగా... నాకు అంతమాత్రం తోచనేలేదే... చలిలో సంగీతం సాధన చేస్తారంటారుకాదూ - అందుచేత ఇంకా చలిముదిరేదాకా కూర్చుంటుందేమో ననుకున్నా."

"అయితే అక్కయ్యా, సంగీతానికి చలా, ఛలికి సంగీతమా, ముదరడం?"

ఉమాబాల ఏమో తెలిసిందానిలాగా నవ్వుతూ గంతులు వెయ్యటం మొదలు పెట్టింది.

"అలా చూడుమరి, ఆ గులాబీచెట్టు కడుపారా కన్నవేకదా - ఆ రెండు పుష్పాలున్నూ...ఒకదాన్ని, మిసమిసలాడే పడుచుపిల్ల తలలో పెట్టుకుంటుంది, రెండవది - దేవతార్చనలోకి జేరుకుంటుంది. జాతి ఒకటైతేనేం, గీత ఒకటి కాదుకదా!"

4

"శుద్ధదండుగ. బాగుండదని తెలిస్తే అసలు వెళ్ళకుండా ఉండేవాళ్ళమే" అని విసువుకున్నది, ఫ్యూజ్ తీసివేస్తూ కమలం.

"కలగన్నామూ ఏం! బొమ్మలూ అవీ చాలా బాగానే ఉన్నాయి... ఏదో ఒక మార్గం, డబ్బు ఖర్చుపెట్టడానికి--" అని చాలా అమాయికంగా లక్ష్మి అందుకొన్నది. కమలం వినిపించుకోకుండా,

"ఏమో నా కేమీ నచ్చలేదు బావా! రోజ్‌బ్లాసమ్‌కు అంత గొప్పపేరుందే; మరి అలా చేసిందేం?"

"పేరు కేముందిలే! తెచ్చుకుంటే అదే వస్తుంది... పేరు రావడ మెంత, పోవడ మెంత- కాని యీ సంవత్సరం ఈ మాదిరి ఫిల్ము చూడలేదు. ఇవాళ ఎవరి మొగం చూసి లేచానో-" అని కునికిపాట్లుపడుతూ జవాబు చెప్పాడు శేఖరం.

"ఉమను పడుకోబెట్టి వస్తా"నని లక్ష్మి లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. శేఖరానికి నిద్రపట్టింది.

ఎంతసేపటికో!...దేవేంద్రుడు రాళ్ళవాన కురిపిస్తున్నట్లుగా కలగని, అదిరిపడి మేల్కొంచాడు శేఖరం. తాను మొదట పడుకున్న చోటనే ఉన్నాడు - ఏమో? ఏంతెలియలేదు. పెద్ద మోతమాత్రము వినబడుతూంది - మరికొంతసేపటికి

తెలివితెచ్చుకుని కలయచూచాడు. కమలం రేడియో దగ్గర కూర్చుని, తనవైపు చూస్తూ బిగ్గరగా నవ్వుతూంది.

"తమాషాగానేఉంది నిన్ను చూస్తోంటే. పిలుస్తే పలుకుతుందిలాగుందే నిద్ర నీకు - ఇందాకనుంచీ కనిపెడుతూనేఉన్నా, దొంగనిద్రపోతున్నావేమోనని..."

"ఎందుకు లేపావు కమలం?"

"లేకపోతే అప్పుడే నిద్ర ఏమిటి నాయనమ్మలాగా? - కళ్ళు తెరుచుకుని కూర్చో, బొంబే స్విచ్చాన్ చేశాను - ఇవాళ మంచి ప్రోగ్రాము ఉంది."

"పోనిద్దూ--"

"వీల్లేదు...రావాలి."

శేఖరం పూర్తిగా మేలుకొని రేడియోదగ్గరగా కుర్చీలాగి కూర్చున్నాడు.

ఐ లవ్ యు ఇన్ వైలెట్...అన్న నాట్యగీతం ప్రారంభం అయింది. కమలం నవ్వుమొగంతో వింటూంది. శేఖరం కమలంవంక కరువుదీరా చూస్తున్నాడు.

"కమాన్...లెట్ అజ్ డాన్స్..." నాగస్వరంవిన్న నాగబాలలాగ కమలం ఆవేశంతో నాట్యోన్ముఖియై నిలుచున్నది. శేఖరంకూడా ఆమెను అనుకరించాడు.

లక్ష్మి ఆ రంగమంతా తెల్లబోయి చూస్తూ నిలుచున్నది. కమలం ఆమెను చూసిందో లేదో కాని, నాట్యం చాలించలేదు.

"అమ్మా! ఎంతదానవే!"

శేఖరం భ్రాంతుడైనాడు. అంతవరకూ లక్ష్మికూడా అక్కడ నిలుచునిఉన్నదని అతనికి తెలియనేలేదు. ఏదో అపరాధంచేసినవాడిలాగా తలవంచుకుని, పోయి సోఫాలో కూర్చున్నాడు.

కమలం నవ్వింది.

"అక్కయ్యా, బావ చాలా బాగానే డాన్సు చేస్తాడే- ఏమోననుకున్నా ఇదివరదాకా. నీవు కాపురానికి వెళ్ళిన తరువాత ఆటాపాటా మానిపించి, భగవద్గీత చేతికిచ్చావేమో ననుకున్నా. ఇక పరవాలే!"

లక్ష్మి వినిపించుకోకుండా శేఖరంవంక కోపంగా చూసింది. అతను అక్కడనుంచి లేచి లోపలికి వెళ్ళిపోయినాడు.

"కాఫీ చేసుకు త్రాగుదామా? ఏమిటి - మాట్లాడవేం?-" అని కమలం చాలా అమాయికంగా అడుగుతూ లక్ష్మిచేయి పట్టుకున్నది.

మోటుగా చేయి విదిలించి. "ఏమిటి ఈ అగడం? ఇది సంసారుల ఇల్లనుకున్నావా, మరి--" కమలం లక్ష్మి మాటకు అడ్డంవచ్చి, "నీకు కోపం వచ్చిందా అక్కయ్యా?" అన్నది.

"కోపమా - నాకు కడుపునిండినట్లుగా ఉంది నిన్ను చూస్తే. పరువూ, ప్రతిష్ఠా - ఇంతకూ, వంశానికి..."

"ఆఁ" అని గర్జించింది కమలం.

"-ఏమిటి. ఒళ్ళు తెలిసే మాట్లాడుతున్నావా?...ఇదివరకు నీవు తెలివితక్కువ దానవే అనుకునేదాన్ని -చేతగానితనంకూడా బలిసిందే! - ఎరక్కపోయివచ్చాను. తగినట్లుగానే గౌరవించావు."

"నిజమే, నిన్నురమ్మనడం నాదే తప్పు."

"నీవు రమ్మంటే వచ్చాననుకున్నావా?"

"ఎందుకనుకుంటాను? నాకు తెలియవూ మీ వేషాలన్నీ? — ఎవరిమీద ప్రేమఉందో వారికోసం వచ్చావు"

"అవును"

"కాక! నీకు నదురూబెదురూ ఎందుకు? – నాన్న చూస్తే సంతోషించి చంకలు కొట్టుకునేవాడు – నిన్ను కన్నందుకు ఆయన అటు ఏడుతరాలు, ఇటు ఏడుతరాలవారూ తరించారు."

"నిజంగానా? – ఏమో అందరితోబాటు నేనూ అనుకున్నాను కాని, నాలో ఇంత మహత్తు ఉందని నా కింతవరకు తెలియదే!...నాన్నైనా ఎన్నడూ చెప్పలేదే!––"

"నీతో మాట్లాడడమే పొరబాటు–" అని లక్ష్మి లోపలికి వెళ్ళపోబోయింది. కమలం వెళ్ళి ఆమె చెంగుపట్టుకుని ఆపి, పొగరుబోతు గుర్రాన్నిలాగా, సావధానంగా వెనుకకు నడిపించుకునివచ్చి సోఫాలో కూర్చోబెట్టింది.

తాను గ్రామఫోనుబల్ల నానుకుని నిలుచున్నది.

"మేమిద్దరమూ సంతోషంగా నాట్యంచేశామనేనా, నీకు కోపం? – చేతగాకపోవడం నీదిలోపం – తెలిసిందా?–"

"నేను కులస్త్రీని"

"అవును, అక్షరాలా అంతే, – మాళవిక ఎవరు?"

"నేను నీతో వాదించను."

"అక్కర్లేదు, నేను చెప్పేదీ అర్థంచేసుకో. శేఖరం బావే గోష్పాదమంత జుట్టుంచుకుని, జంధ్యాలు పేనుకుంటూ, వేదం వల్లించే అవధాన్లుగారయితే, నీ వేషం అప్పటికి ఠంచన్‌గా సరిపోయేది. అతను కులాసాగా కాలం గడుపుదామనుకునేవాడూ, నీవు సోమిదేవమ్మలాగా వంటయిల్లు పట్టుకుని వదలనంటావు. మరి నీ ప్రవర్తన అతనికి బాగుంటుందేమో ఎన్నడైనా విచారించావూ?"

"పోనీ, ఇక నిన్నుచూసి నేర్చుకుంటాలే"

"నేను చెప్పేది అదే. సహధర్మిణీ హితచర్య అంతా నీకు కంఠతః వచ్చునుకదా! భర్త అందరికన్నా ఎక్కువ అని మనవాళ్ళే చెప్పారాయెను; నీవు దాని రూఢార్థము తీసుకుని నోరులేని రాతిదేవుళ్ళతోబాటుగానే మీ ఆయన్నూ చూస్తున్నావు. నీ ఆదరణా, భక్తీ ఎవరికి కావాలి? – బావ ఇంగితమెరిగి, నీవు అతనికి అనుకూలంగా నడుచుకోవాలి గాని"

"నా కా వేషాలు చేతకావు"

"కాకపోవడం ఎవరితప్పు – నేర్చుకో"

లక్ష్మి మాట్లాడలేదు.

"తరువాత...అంత చిడిముడిపాటు పనికిరాదు; నీ సొంత చెల్లెలినే ఇంత కఠినంగా అన్నదానవూ, రేపు ఎవరినైనా అంతే చేసేదానవేకదూ? మగవాడితో ఆడది మాట్లాడటమే దోసమా? ఇంత తెలివితక్కువతనమైతే ఎట్లా?

"అదికాదు కమలం!" అంటూ లక్ష్మి శాంతంగా ఏదో చెప్పవచ్చింది. కమల ఆమెమాట చౌరనీయకుండా–

"నే నెందుకు వచ్చానంటే మిమ్మల్ని ఇద్దర్నీ చూసిపోదామని – తెలిసిందా?.... మీ ఇద్దరిమీదా ఉంది నాకు ప్రేమ – నీవు నా సోదరివని నీమీద, అతడు నీ పతి అని – నీ సర్వస్వమని అతనిమీద. అదిగాకుండా నీమీద వట్టి ప్రేమే నాకు; అతన్ని చూస్తే చాలా సరదా. నీవు గూడా అతన్ని సంతోషపెట్టగలిగితే, అప్పుడు మీ యిద్దర్నీ సమానంగానే చూస్తాను – ఈ పాఠం చెప్పడానికే నేను వచ్చింది కూడానూ"అన్నది.

★ ★ ★